

והיו לאחדים בידך

מים ראשונים: זכה פרק לז ביחזקאל שאת חציו הראשון, חזון העצמות היבשות אשר הופח בהם רוח חיים, אנו קוראים בשבת המועד פסח, ואת חציו השני, איחוד עץ יהודה ועץ אפרים הוא עץ יוסף, "לאחדים בידך", בפרשת ויגש. זו הפרשה בה "המלכים נועדו, עברו יחדיו", לעברה ולעימות או להשלמה ופיוס. ראו דברינו היו דבריו של יהודה נראים לכל צד וכן דברינו ולא יכול יוסף להתאפק, שניהם בפרשה זו. מי שבחר בפרק לז ביחזקאל, חזון עץ יהודה ועץ יוסף, וודאי שביקש להדגיש את הפיוס ואת התקווה לאחדות והשלמה של בני יעקב.

ויהי דבר ה' אלי לאמר: ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו: וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך: וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלא תגיד לנו מה אלה לך: דבר אליהם כה אמר אדני ה' הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד ביד: והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך לעיניהם: ודבר אליהם כה אמר אדני ה' הנה אני לקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם: ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: ולא יטמאו עוד בגלוליהם ובשקוציהם ובכל פשעיהם והושעתי אתם מכל מושבתיהם אשר חטאו בהם וטהרתי אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים: ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם: וישבו על הארץ אשר נתתי לעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם: וכרתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרבית אתם ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם: והיה משפני עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: וידעו הגוים כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם: (יחזקאל לז טו-כז).¹

קהלת רבה פרשה ג סימן ב – עת לתפור ולאחד

עת לקרוע – דכתיב: "קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך" (שמואל א טו כח),² ועת לתפור – דכתיב: "והיו לאחדים בידך" (יחזקאל לז).³

רד"ק יחזקאל פרק לז פסוק יז – לחוד וביחד

לך לעץ אחד - אחר שתקח שני עצים ותכתוב בכל אחד שם בפני עצמו שהוא סימן למלכות ישראל שנחלקה, אחר כך תקרב אותם אחד אל אחד והיו בידך שניהם יחד כאילו הם עץ אחד.⁴

¹ נבואה זו היא מהנדירות בתנ"ך, המתייחסת לגלות מלכות ישראל ועשרת השבטים שגלו עוד בימי ממלכת אשור ומנבאת את שיבתם. ראו גם הושע ב ב: "ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום זרעאל". שיבת ציון של בית שני לא החזירה אותם, אולי בודדים פה ושם. למרות כל הניסיונות להתחזקת אחר עקבותיהם של עשרת השבטים, לאורך כל הדורות (עד ימינו ועד בכלל) נראה שהם אבדו מהזרם המרכזי של היהדות ויחזרו רק באחרית הימים. אברבנאל בספרו משמיע ישועה, על הגאולה העתידית, מונה את יחזקאל כמבשר החמישי (לאחר בלעם, משה, ישעיהו וירמיהו) ואת הנבואה הזו כ"נבואה השביעית". אזכור עשרת השבטים בגאולה העתידית הוא עניין מרכזי כפי שנראה להלן.

² דברי שמואל לשאול אחרי מלחמת עמלק: "ויאמר אליו שמואל קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרצף הטוב מפיך", הפטרת פרשת זכור.

³ וכך גם במדרש זוטא קהלת שם. אבל רש"י על הפסוק בקהלת ג ז מפרש: "עת לקרוע - מלכות בית דוד: ואקרע את הממלכה מבית דוד ואתננה לך" (מלכים א יד ח). הם דברי התוכחה של אחיה הנביא לירבעם, אחרי שהציב את שני עגלי הזהב. איזה קרע בא יחזקאל לאחות נבואת העצים שהיו לאחדים? הקרע של מלכות ישראל הראשונה, של שאול, ממנה נבנה בית דוד, או שמה הקרע של מלכות דוד בימי רחבעם? נראה שלא בכדי 'מתקן' רש"י את קהלת רבה, שהרי נבואת יחזקאל מדובר על חזרת בית דוד: "ועבדי דוד מלך עליהם". באופן זה גם מחזק רש"י את הקשר של ההפטרה לפרשת השבוע בה יהודה מתעמת עם יוסף. ועכ"פ, בחירה בפרק זה ביחזקאל ממחישה את השטח העמוק בעם ישראל, מימי 'עשרת השבטים' שמכרו את יוסף, דרך קריעת ממלכות שאול ודוד (שלמה, רחבעם) ועד גלות עשרת השבטים בימי ממלכת אשור וגלות יהודה בידי בבל. איחוד שבטי ישראל היא משימה לאחרית הימים. וכמעט דרשנו: והיו לאחדים? – בידך, ריבוננו של עולם, רק בידך. והשכינה עונה: בידכם בני, בידכם.

⁴ כל עץ מכיל את שם השבט (ואולי גם כל נספחיו וחבריו: שמעון, לוי ובנימין על עץ יהודה, ושאר השבטים על עץ אפרים, הוא עץ יוסף. חיבור העצים הוא ע"י הדבקה או הרכבה (כמו בפאזל) והרי הם כעת "כאילו עץ אחד". הדימוי שנראה מתאים הוא החושן על לבו של אהרון שהכיל במסגרת ובבגד כהונה אחד, שנים עשר אבנים טובות שכל אחת נשאה שם שבט. ראו דברינו [ונשא אהרון את שמות בני ישראל](#) בפרשת תצוה. ראו גם דברינו [אורים ותומים](#) שאותיות שמות כל השבטים נחוצים לקריאת המסר. דימוי אחר, הוא חלוקת שבטי ישראל לדגלים ומחנות. שנים עשר שבטים, איש על מחנהו ואיש על דגלו, ארבע מחנות (חמישה!) ומסע אחד. ייחוד בתוך אחדות. שים אגב לב ללשון רד"ק "מלכות ישראל שנחלקה". אפשר שהכוונה לקרע הפנימי בממלכת ישראל עצמה

ויהיו לאחדים בידך - שני האחדים יהיו בידך לאחד סימן למלכות ישראל שתהיה אחת. ואדוני אבי ז"ל פירש אמר לו שיקרב שני העצים ויתחברו יחד ויעשו עץ אחד במעשה נס. ויונתן תרגם כל עץ שבפרשה זו עד: "דָּבָר אֱלֹהִים" - לוחא. וכן "והיו העצים" תירגם: "לוחיא". ושבפסוק: "דָּבָר אֱלֹהִים", תירגם "את עץ יוסף אשר ביד אפרים" - ית שבטא דיוסף דהוא שבטא דאפרים. "את עץ יהודה" - ית שבטא דיהודה. "ועשיתים לעץ אחד" - לעמא חדא.⁵

שכל טוב (בובר) בראשית פרשת ויצא פרק כט סימן כ - ימים אחדים

"וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שְׁבַע שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו כְּיָמִים אֶחָדִים בְּאֶהְבְּתוֹ אֶתְהָּ" (בראשית כט כ), כלומר כשני ימים. ודומה לדבר: "ויקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך" (יחזקאל לו יז), אלא שנכתב גזירה שוה, כדדרשינן שהן ז' שנים.⁶ אך דרך הפשט מודיע מה שאמרה לו אמו: "וישבת עמו ימים אחדים" (בראשית כז מד), הן שנה אחת. וכן כאן כתיב: "ויהיו בעיניו ז' שנים הללו כשנה אחת", שאמרה לו אמו. כל כך באהבתו אותה שחיבתה קשורה בנפשו.⁷

בראשית רבה צח סימן ב - אסיפה אחת

"ויקרא יעקב אל בניו ... האספו ... הקבצו ..." - רבותינו אומרים: ציווה אותם על המחלוקת.⁸ אמר להם: תהיו כולכם אסיפה אחת. זהו שכתוב: "ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חברי" (יחזקאל לו טז) - חברו כתיב, נעשו בני ישראל אגודה אחת, התקינו עצמכם לגאולה.⁹

רבי בחיי בן אשר דברים פרק ו פסוק ד - יש אחד ויש אחד

כאשר גלו ראשונים שניים וחצי השבטים של עבר הירדן המזרחי. אבל נראה ש"מלכות ישראל" כאן היא במשמעות המודרנית של השם "ישראל" כשם כולל. לא מלכות דוד או שלמה הן שנחלקו ליהודה (שבירתה ירושלים) וישראל (שבירתה שומרון) וכעת חוזרות להיות אחת - מלכות ישראל היא שנחלקה. שים לב בפסוקים לעיל השם "ישראל" נלווה בהתחלה גם לעץ יהודה וגם לעץ אפרים ויוסף, אבל סופו שגובר על שניהם ומוביל את הגאולה והאיחוד. השם הוא ישראל כשם יעקב אבי כולם. ובימינו, מדינת ישראל.

⁵ על מנת להבין פירוש זה של אביו של רד"ק, הנעזר גם בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, יש לחזור לפסוקים לעיל ולהבחין בין ארבעה הפסוקים הראשונים (טו-יח) ובין פסוק יט ואילך (בפרט פסוק יט עצמו). העצים שבארבעה הפסוקים הראשונים הם לוחות עץ שכל אחד נושא שם ברור ואיחודם הוא הרכבה או הדבקה כנ"ל. עצים אלה התקרבו זה לזה וחוברו לכאורה לעץ אחד, אבל הם עדיין "לאחדים בידך". ומה קורה בפסוק יט? שוב מתחברים שני העצים לעץ אחד, אבל הפעם בפועל "עשה", הפעם: "והיו אחד בידך"! מה קורה כאן? בארבעת הפסוקים הראשונים הקב"ה מדבר אל יחזקאל. אולי עושה ממש את החיבור כהדגמה של מה שייעשה לעיני העם (כמשה שעשה תחילה את נס המטה והנחש בפני עצמו ואח"כ לפני פרעה). בפסוק יט מדבר הנביא אל העם (במצוות הקב"ה כמובן). שם עובר המופת לשלב נסי של התמזגות של העצים לעץ אחד ממש "במעשה נס". שם מחליף התרגום את עץ הלוח לעץ שהוא שבט. שבט הוא ענף בעץ מה שמעלה את הדימוי של "אחד" כבסיס של עץ חי ושל "אחדים בידך", הם הענפים שכל אחד פונה לכיוון אחר וצומח לעצמו.

⁶ הפסוק אומר במפורש שיעקב עבד ברחל שבע שנים, אבל המשכו "ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה", אומר דרשני. ומה היא הדרשה? החיבור עם "והיו לאחדים בידך" של יחזקאל. עץ אפרים ועץ יהודה לא רק חוברו ודובקו יחדיו, כשעל כל עץ עדיין רשום שם השבט, אלא מוזגו ממש לעץ אחד. כך גם התמזגו והתערבבו זה בזה כל הימים בהם עבד יעקב בעבור רחל. "ימים אחדים" של הפטרת השבת, בא ללמד על "ימים אחדים" של אהבת יעקב לרחל. אך שים לב שעדיין הם שני ימים, משום שכתוב: "ימים אחדים", לא "יום אחד", ומיעוט רבים - שניים. אז מה נאמר על הפסוק ביחזקאל? למה כתוב: "והיו לאחדים בידך", בלשון רבים? האם גם אחרי שמוזגו לעץ אחד עדיין כל שבט שומר על זהותו? עץ אחד ששזורים וקלועים בו ענפים כצמח אחת?

⁷ אך בדרך הפשט, ולא כשני הפירושים הראשונים של יומיים או שבע שנים, מציע פירוש שכל טוב, ששבע השנים בהם עבד יעקב בעבור רחל, היו בעיניו כשנה אחת, כדברי רבקה אמו כאשר שלחה אותו ללבן, שיישב שם "ימים אחדים". כאן התרחקנו מ"אחדים בידך" של יחזקאל, אלא אם נחזור למוטיב האהבה המקצר את הזמן, ונאמר שהוא כמו: "אחדים בלבך". גם בנבואת יחזקאל מוזכר בהמשך: "והיו אחד בידך". ופירושו: שכאשר ישובו כל שבטי ישראל להתאחד, בפרט צאצאי רחל ולא נשות יעקב, יהיו בעיניהם כל שנות הגלות הארוכות והיריבות ביניהם שני ימים, או לכל היותר כשנה אחת, באהבת רחל להם ובאהבתם איש לרעהו. האם האנלוגיה ליעקב, לאה ורחל היא לשונית בלבד או שקשורה לבחירת ההפטרה לפרשת ויגש?

⁸ כפשוטו, ציווה אותם להימנע ממחלוקת. ומדרשו (של מינו), ציווה אותם איך להתנהג במחלוקת. הורה להם איך לקיים ריבוי דעות ואף חילוקי דעות ובכ"ז להישאר מאוחדים. וזה אולי גם הפשט בדברי חכמינו הידועים: "כל מחלוקת שהיא לשם שמיים סופה להתקיים" (מסכת אבות פרק ה) - המחלוקת תתקיים וגם תקיים את בעליה. ראו דברינו [חילוקי מחלוקות בישראל](#) בפרשת קרח.

⁹ מ"ימים אחדים" של יעקב בצעירותו, לבנים מאוחדים בזקנותו. מִסְדֵּר ההפטרות קבע את הפסוקים ביחזקאל לזו להפטרות פרשת ויגש, אבל המדרש מציב אותם בפרשת ויחי, בה יעקב נפרד מבניו וחושש מה יהיה אחרי מותו (ראו דברינו [לזו ישטמנו יוסף](#) בפרשת ויחי וכן [הסיפור שלא סופר](#) בפרשת ויגש). ראו בהמשך המדרש שם: "הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם - מכאן זכו ישראל לקריאת שמע. בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו, אמר להם: שמעו אל ישראל שבשמים אביכם. שמה יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה? אמרו לו: שמע ישראל אבינו. כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה, כך אין בלבנו מחלוקת, אלא: ה' אלוהינו ה' אחד. אף הוא פירש בשפתיו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". המוטו של אחדות בתוך ריבוי (והקשר לגאולה) חוזר גם אצל משה. ראו ספרי דברים סימן שמו, על ברכת משה: "יחד שבטי ישראל, כשהם עשויים אגודה אחת ולא כשהם עשויים אגודות אגודות". וכן ראו המשל על מקלות העץ, במדרש נחומא (בובר) פרשת נצבים סימן ד: "בנוהג שבעולם, אם נוטל אדם אגודה של קנים, שמה יכול לשברם בבת אחת? ואילו נוטל אחת אחת, אפילו תינוק יכול ומשברם. וכן אתה מוצא שאין ישראל נגאלים עד שיהיו אגודה אחת". ראו דברינו [אגודה אחת](#) בראש השנה.

ואף על פי שמצינו דברים רבים נקראים בשם "אחד", אין זה על דרך האמת כי אם על דרך ההעברה וההשאלה. שהרי מצינו המשכן שקראו הכתוב "אחד", וידוע כי יש בו כמה דברים נפרדים וחלקים רבים. ולפי שנתחברו כאחד נקרא אחד ויכול הוא להתפרק מכל חלקיו ושישבו למה שהיה בתחילה. וכן כתוב: (יחזקאל לו, טז) "קח לך עץ אחד", ואין זה אלא דרך העברה והשאלה.¹⁰

ספר ישועות משיחו חלק שני, העיון הראשון פרק ד – הטעות של רבי עקיבא¹¹

... אל תתני דמי לך בספק שזכרתי על זה, והוא: איך הכחיש רבי עקיבא נבואת יחזקאל המבוארת בענין חזרת השבטים בזמן הגאולה, אם מה שאמר בפרק העצים (יחזקאל לו יט): "הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חביריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיה אחד בידיו", ואמר (שם לו, כב): "ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכולם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד". גם בסוף ספרו זכר חלוקת הארץ לעתיד לבוא לכל שבט ושבט בפני עצמו, ואם אמת היה הדבר שאינם עתידים לחזור,¹² איך אמר שינחלו את הארץ ושיתחברו עם בני יהודה והיו למלכות אחת?¹³

ספר העיקרים מאמר ד פרק מב – נבואת יחזקאל הייתה לדורה

... וכן מה שאמר הכתוב ביחזקאל: "ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכולם למלך" (יחזקאל לו כב), פירשו שזה נאמר על בית שני. וראיה לדבר מה שנאמר בפרק חלק (סנהדרין קי עב) עשרת השבטים אינן עתידין לחזור וכו', והן דברי רבי עקיבא. ואם היתה נבואת יחזקאל עתידה,¹⁴ איך יאמר רבי עקיבא שאין עשרת השבטים עתידין לחזור לימות המשיח? הרי דברי יחזקאל הם בהפך! אבל נראה כי ר' עקיבא היה מפרש אותן בזמן בית שני. כי אף על פי שנאמר שם: "ומלך אחד יהיה לכולם למלך", אפשר שנאמר זה על זרובבל פחת יהודה או על נחמיה, אם היה זולת זרובבל, או על הנשיא או על המלך המולך מבני חשמונאי.¹⁵

¹⁰ פירוש זה של ר' בחיי בן אשר הוא על הפסוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" שבספר דברים, שנזכר במדרש בראשית רבה. ר' בחיי מקפיד לבלבל את ה"אחד" שהוא מתארו של הקב"ה, מהמונח "אחד" בשגרת הלשון. רק לאלוהות יש אחדות אמיתית. וכדבריו: "אי אפשר לשום נמצא מהנמצאים כולם שיהיה ראוי להיקרא בשם "אחד" ולא אחד בהם שיהיו לו זה השם כלל, אלא אדון הכל יתברך שהמציא אותן אחר העדרם". כל השאר, אם זה המשכן ואם זה גוף האדם (בהמשך פירושו שם) ואם אלה אפילו "עצמים שכליים" כמו הנפשות והמלאכים, מורכבים מחלקים נפרדים שלכל אחד יסודו וייעודו. איחודם היא פעולה מורכבת הדורשת מאמץ ושימור. כך גם קיבוץ הגלויות ואיחוד מחדש של שבטי עם ישראל. לא לחינם דרש רבי יוחנן בגמרא פסחים פח ע"א: "גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר: ונקצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל (הושע ב, ב), וכתוב: ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". והציניקנים שבינינו יאמרו שהיום בו כל עם ישראל יסכים על "ראש אחד" שינהיג אותם (או שכולם יהיו "בראש אחד"), הוא אכן בסדר גודל של מלאכת בריאת העולם ביום הראשון.

¹¹ ספר ישועות משיחו נכתב ע"י דון יצחק אברבנאל (מאה 15, פורטוגל, ספרד, איטליה) ועוסק בנושאי המשיח והגאולה לעתיד, לצד ספרים נוספים, כמו: מעייני הישועה ומשמיע ישועה, שנכתבו כנראה בעקבות מאורעות גירוש ספרד בשנת 1492. במאורעות אלה נאלץ אברבנאל בעצמו לעזוב את ספרד ועבר לנאפולי (מתוך פרויקט הש"ת).

¹² כוונתו לדברי רבי עקיבא במסכת סנהדרין פרק י משנה ג: "עשרת השבטים אינן עתידין לחזור, שנאמר: וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה, מה היום הולך ואינו חוזר - אף הם הולכים ואינן חוזרים, דברי רבי עקיבא". ראו המשך הנושא בתוספתא סנהדרין יג יב ובגמרא סנהדרין קי ע"ב, שם חולקים חכמים רבים על רבי עקיבא ומביאים ראיה מהפסוק בישיעהו כז יג: "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וַיָּבֹאוּ הָאֲבָדִים בְּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאָרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ'". אך יש שם גם חכמים שמסכימים עם ר' עקיבא שעשרת השבטים אבדו לבלי שוב ואין הגאולה מותנית בחזרתם.

¹³ אברבנאל מתחבט כאן בשאלה איך זה שרבי עקיבא תמך בבר כוכבא (המרד שפרץ 60 שנה לאחר המרד הגדול שהביא לחורבן בית שני) ואף הכריז עליו כמלך המשיח, כאשר יחזקאל מחבר את גאולת כל שבטי ישראל לימיו של המשיח. איפה עשרת השבטים? שאלו את רבי עקיבא חבריו שהתנגדו לשיטתו ואמרו לו: "עקיבא, עקיבא. יעלו עשבים בלחייך ועדיין אין בן דוד בא". אברבנאל מנסה אמנם לסגור על ר' עקיבא במספר דרכים אבל לא מוכן לקבל את ההצעה שבר כוכבא היה משיח בן יוסף שתפקידו לסלול את הדרך למשיח בן דוד. בפירושו לפסוקים בפרשתנו, הוא אמנם מציין שאזכור עץ אפרים לפני אזכור עץ יהודה וחבריו (שבטי שמעון, בנימין ולוי שחברו ליהודה) מסמל את בואו של משיח בן יוסף לפני משיח בן דוד, כי: "ידוע הוא שמשיח בן יוסף יבוא סמוך למשיח בן דוד ופנה דרך לפניו", אבל זה לא המקרה של בר כוכבא "ואיך תחשוב שכן כוזיבא הוא משיח בן יוסף". בקיצור, נבואת יחזקאל בהפטרת השבת הכורכת את גאולת עץ יוסף עם גאולת עץ יהודה היא הכחשה למשיחיותו של בר כוכבא (ראו איך "עשרת השבטים" של ספר בראשית שיהודה כלול בתוכם, מתהפך ל"עשרת השבטים" לדורות, הכוללים את שבטי יוסף). ועל טעות זו של רבי עקיבא מסיים אברבנאל במילים הקשות: "ומי יודע אם לא בעוון זה נתפש רבי עקיבא במוותו, שהיתה מיתתו יותר קשה ממיתת שאר הרוגי מלכות". מעניין מה היה אומר אברבנאל אילו ראה את מדינת ישראל בימינו.

¹⁴ היינו לעתיד הרחוק, נבואת העתיד הסופי.

¹⁵ ר' יצחק אלבו (ספרד, מאה 15) מחבר ספר העיקרים הופך את הקערה על פיה. וודאי שר' עקיבא לא התנגד לנבואת יחזקאל. אז איך הכריז על בר כוכבא כמלך המשיח? לספר העיקרים יש השקפה מאד מיוחדת על המשיח ומושג המשיחיות. לשיטתו, לצד משיח בן דוד שביא את הגאולה הסופית, יש 'משיחים' וגאולות ותשועות זמניות לעם ישראל, כפי שאירע במרוצת בית שני למשל. מהם שהצליחו ומהם שפחות. השקפתו נשענת גם על ריבוי הדעות וההשקפות שונות של חז"ל בנושא. וכדבריו שם: "שהרי יש מחכמי התלמוד מי שהבין שכל הנבואות הבאות בדברי הנביאים על המשיח כולם נתקיימו בשעבר, עד שאמרו קצתם שכבר נתקיימו כולם בימי חזקיהו מלך יהודה (סנהדרין צח עב)". על דברים אלה, יצא קצפו של אברבנאל (שחי כמעט דור אחרי ר' יצחק אלבו) כשהוא

אבות דרבי נתן נוסח א פרק מא – כתר המלוכה (הנשיאות) לבית דוד

רבי שמעון אומר: ג' כתרין הם, אלו הן: כתר תורה. וכתר כהונה. וכתר מלכות. וכתר שם טוב עולה על גביהן. כתר כהונה כיצד? אפילו נותן כסף וזהב שבעולם, אין נותנין לו כתר כהונה, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם" (במדבר כה יג).¹⁶ כתר מלכות, אפילו נותן כל כסף וזהב שבעולם, אין נותנין לו כתר מלכות, שנאמר: "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (יחזקאל לו כה). אבל כתר תורה אינו כן. עמלה של תורה, כל הרוצה ליטול יבא ויטול, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיה נה א).¹⁷

במדבר רבה ט מט, פרשת נשא – חיבור פרק לו עם פרק לז ביחזקאל

"ונקה האיש מעון" זה הקב"ה שינקה את ישראל שלא יעשו לו עוד עון לפניו. שכך אמר להם ע"י יחזקאל: "וְנִרְקַתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטַהֲרֶתֶם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם ... וְנִתַּתִּי לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם ... וְנִתַּתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: ... וְיִשְׁבְּתֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נִתַּתִּי לְאֲבֹתֵיכֶם וְהִייתֶם לִי לְעָם וְאֶנְכִּי אֶהְיֶה לָכֶם לְאֱלֹהִים ... וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם" (יחזקאל פרק לו פסוקים כה-כט).¹⁸ ... וכשם שמחל להם הקב"ה בעגל ונתרצה להם ושכן בתוכם והכניסם לארץ, כך נבא יחזקאל שכך יעשה הקב"ה לבסוף, שנאמר: "וְיִדְבַר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנֵּה אֲנִי לֹקַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּיַן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסְּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל אֲדָמְתָם: ... וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׂקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם ... וְטַהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֶנְכִּי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים: ... וְעַבְדֵי דָוִד מְלֻדְּ עֲלֵיהֶם וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם ... וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם ... וְנִתַּתִּי אֶת מְקֻדְשֵׁי בְּתוּכָם לְעוֹלָם: ... וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהִייתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהִמָּה יִהְיֶה לִי לְעָם: ... וְיִדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְשֵׁי בְּתוּכָם לְעוֹלָם" (יחזקאל לו פסוקים שהבאנו לעיל).¹⁹

שבת שלום

מחלקי המים

מתפלמס איתו במילים חריפות בספר ישועות משיחו שהבאנו לעיל: "ויתד תהיה לך על אונק לבלתי שמוע לדברי בעל העקרים וחבירי האומרים שהיה דעת ר' עקיבא שיעודי יחזקאל נתקיימו בבית שני על זרובבל". נראה שלפנינו 'התנגשות קרוניום' בין שני פילוסופים ספרדיים מהמאה ה-15 והאופן בו הם פירשו: את נבואות הנביאים, את מאורעות זמנם, ואת התפיסה המשיחית הכוללת. ומן הסתם כבר חקרו בנושא זה רבים וטובים מאיתנו. כאן רק נחזור ונדמין מה יאמר גם בעל העיקרים אילו ראה את מדינת ישראל בימינו, וכאמור לעיל, מה היה אומר אברבנאל.

¹⁶ בהבטחה לפנחס, בעקבות קנאותו בשיטים.

¹⁷ והצמאים מאד, ילכו אל מחלקי המים ... נושא הבטחת המלכות לבית דוד לעולם, כולל לעתיד לבוא, מעוגן במדרש זה על בסיס הפסוקים בהפטרה שלנו, ומעניין שהוא מביא דווקא את הקטע מפסוק כה: "ודוד עבדי נשיא להם" ולא מפסוק כד: "ועבדי דוד מלך עליהם". אולי משום ש"נשיא" הוא בשימוש רב בספר יחזקאל ואולי גם כמחווה לבית הנשיאות של בית שני. ראו בפרט פרקים מה, מו, ואולי כי המלוכה לעתיד תהיה שונה. ראו "לשש בצר הנשיא ליהודה" בספר עזרא א ח, וכן "נשיא" גם מלכים א יא לד. כך או כך, הבטחת המלוכה לבית דוד נזכרת כבר בירמיהו לג כ-כא: "כֹּה אָמַר ה' אִם תִּפְרוּ אֶת בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת בְּרִיתִי הַלְיָלָה וּלְבַלְתִּי הִיּוֹת יוֹמָם וְלַיְלָה בְּעֵתָם: ... גַּם בְּרִיתִי תִפֹּר אֶת דָּוִד עַבְדִּי מֵהִיּוֹת לוֹ בֶּן מֶלֶךְ עַל כֶּסֶף וְאֶת הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מִשְׁרָתִי; וְשׂוֹדוֹ הוּא הַמוֹשִׁיעַ בְּקֶץ הַיָּמִים, בִּישְׁעֵיהוּ יֵאָדָּם: ... וְיִצְא חֶטֶר מִגֹּעַז יִשְׂרָאֵל וְנִצַּר מִשְׁרָשְׁוֹ יִפְרָה". וְחִזְקִי עֵינַי עַל זֶה בְּדַרְשׁוֹת עַל בְּרַכַּת יַעֲקֹב לִיהוּדָה: "לֹא יִסוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה" (בראשית מט י). לדעה מנוגדת ראו סנהדרין צח ע"ב: "אמר רב יהודה אמר רב: עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר", אבל זו לא הדעה הדומיננטית. לצד הבטחת המלוכה לדוד, עומדת הבטחת הכהונה לזרע אהרון, כלשון המקבילה בתנחומא תצוה סימן י: "משאתם נותן רוממות לאדם אינה זהה הימנו לעולם. נתתה לבית דוד את המלכות, אינה זהה ממנו לעולם, שנאמר: ודוד עבדי נשיא להם לעולם. נתת לאהרן את הכהונה, אינה זהה ממנו לעולם, שנאמר: והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם". אך ראו מה עושים חז"ל. כתר כהונה, אין לנו. כתר מלוכה, אין לנו. מה יש לנו? כתר של תורה! ואיזה כתר עומד מתנוסס מעל כולם? כתר שם טוב. זו 'גאולת ההווה', עד יבוא "דוד עבדי נשיא להם".

¹⁸ בפרק לו הקודם לפרקנו, מתנבא יחזקאל על הרי ישראל העתידיים לחדש פריחתם ויבולם, ראו שם הפסוקים: "וְאֵתָה בֶּן אָדָם הִנְבֵּא אֶל הָרִי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ הָרִי יִשְׂרָאֵל שְׁמְעוּ דְבַר ה': ... כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' לְהָרִים וּלְגִבְעוֹת לְאִפְיָקִים וּלְגִבְעוֹת וּלְחֻרְבוֹת הַשְּׁמָמוֹת וּלְעָרִים הַנְּעֻזְבוֹת ... אִם לֹא הִגִּיתֶם אֲשֶׁר לָכֶם מִסְּבִיב הִמָּה כְּלֻמַּתְּם יִשְׂאוּ: וְאֵתָם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְבֹא: כִּי הִנְנִי אֲלֵיכֶם וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם וְנִעַבְדְתֶם וְנִזְרַעְתֶם: וְהַרְבִּיתִי עֲלֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּלָּה וְנִשְׁבּוּ הָעָרִים וְהַחֲרִבוֹת תִּבְנֶינָה: וְהַרְבִּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם וּבְהֵמָה וְרִבּוּ וּפְרוּ וְהוֹשַׁבְתִּי אֶתְכֶם כְּקִדְמוֹתֵיכֶם וְהִסְבַּתִּי מְרֵאשִׁתֵיכֶם וְיִדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' וְכו' ". מהתחדשות הארץ ויבולה ממשיכה הנבואה להתחדשות בני האדם ומעשיהם, בפסוקים שהבאנו למקוטעים, ומתחברת היטב לפרק לו בו אנו עוסקים. כפי שגם מדרש במדבר רבה ממשיך ומחבר את שני הפרקים. פרקים לו-לז ביחזקאל, שמרבים לצטט מהם ביום העצמאות – אחד הם. ראו דברינו [הרי ישראל](#) ביום העצמאות.

¹⁹ ראו מדרש זה במקור שם במלואו שדורש את פרשת סוטה על עם ישראל והבעל המקנא הוא הקב"ה, וסופם שמתפייסים ומחדשים את בריתם. סיום הפרק (ההפטרה) בפסוק: "כִּי אֲנִי ה' מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְשֵׁי בְּתוּכָם לְעוֹלָם", מחבר את הגאולה העתידית עם בניית המשכן במדבר. השוואה זו אולי 'מרככת' קצת את הבטחות הנביא לסילוק סופי של כל טומאה וכל חטא וכל עון, לב חדש וכו'. המשכן אינו רק ריצוי של חטא העגל, אלא מקום כפרה אישי לכל אחד ואחד ולכלל ישראל "אחת בשנה" (ויקרא טז לד). אז אפשר שגם המשכן לעתיד לבוא אינו איזה שטר ביטחון ומציאות על-אנושית בה הכל מושלם וטהור. הבעל והאשה שנוקו מחשד הסטייה חוזרים אל ביתם / משכנם. המשכן הוא המקום שלעולם מציע תיקון. זו תכליתו. ההבטחה היא רק שלא יהיו טומאות ועוונות שישלקו את המשכן כפי שאירע בראשונה ובשנייה. המשכן יישאר לעולם, כי לעולם צריכים בני האדם כפרה, היטהרות ולב חדש ומתחדש וכדברי הרמב"ם (הלכות מלכים יא ג) המתאר את ימות המשיח כמציאות ארצית ואנושית טבעית.

מים אחרונים: פרשת ויגש ניצבת, ברוב שנים, בין שמונת ימי החנוכה של נס וגאולה ובין עשרה בטבת הוא "צום (החודש) העשירי", בו החל המצור על ירושלים בבית ראשון בימי נבוכדנצר. ככתוב ביחזקאל כד א-ב: "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי בְּשָׁנָה הַתְּשִׁיעִית בְּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר: בֵּן אָדָם כְּתוּב כְּתַב לְךָ אֶת שְׁם הַיּוֹם אֶת עֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה סִמֵּךְ מֶלֶךְ בְּבֶל אֶל יְרוּשָׁלַם בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה". עשרה בטבת חל ביום השמיני שלאחר חנוכה!²⁰ איזו נבואה נשא יחזקאל קודם ואיזו אח"כ? זו של מצור בבל על ירושלים או של הגאולה בפרקים לו-לז? קשה לדעת. כך או כך, יהי רצון שבזכות חיבור עצי כל שבטי ישראל לאחדים, יתקיימו בנו דברי הנביא זכריה: "פֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוּם הַרְבִּיעִי וְצוּם הַשְּׁבִיעִי וְצוּם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׂשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אָהֲבוּ" (זכריה ח יט). ראו דברינו [צום הרביעי](#) [וצום החמישי](#) בתשעה באב.

²⁰ את הדקדוק ששמונה ימים לאחר חג החנוכה, חל עשרה בטבת, שמענו לראשונה מפי עמוס חכם ז"ל וכבר הזכרנו זאת בדברינו [בית חשמונאי](#) וכן [מאי חנוכה](#) בחנוכה.